

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 11. V torek 15. marca 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Tonček. Narprej so učitelj vkazali, da je Bednarjeva Nanca prav počasno in lepo prebrala, kar je bilo na deski zapisanega. Brala je tole:

im, mi, me, em, om mo, am ma, um me, i me, ja ma, me ja, me ra, ra ma, on ne u mi je, ni ma mo je me re, o ni ne mě ni jo me ne, u na u ra je mo ja, ma ma ro ne me ri jo.

To je jih več učencov prebralo. Tako! sedaj bote pa to pisali, dokler se jaz, so djali g. učitelj, s novinci pečam; vi tri — so trem pridnim in dobro že urjenim učencem rekli, bote pa mesto mene gledali in pazili, kako se bodo drugotečajarji (učenci drugega tečaja, učenci, ki drugo leto v šolo hodijo) se obnašali. Le lepo vbogajte!

Oče. Kaj pa je s vami dones bilo?

Tonč. Mi smo dones rajtali, ali kakor g. učiteljpravijo, računili. Narprej, so rekli, moram se prepričati, alj še znate, kar smo se unokrat učili. Naredite mi taj vsi na ploščice tri čerte, edno, pet cert; no! to še znate! Pokažite mi zdaj 2 persta, 4 perste, eden perst; pomolite mi na viš perstanec, sedaj mezinec, kazavec, — sedaj kazavec in sredinec — in tako je šlo vse križema, sedaj smo pomolili te sedaj uni perst. Potem so vzeli peresa, in so sedaj dve peresi, sedaj štiri, sedaj edno, sedaj pet na viš povzdignuli in sedaj tega, sedaj unega poprašali, koliko jih kažejo. Veseli me, da imate to še dobro v glavi, — dones stopamo spet dalej. Lejte! naredim pet čert, naredite jih tudi vi vsak na svojo ploščico, — sedaj potegnem še edno čerto, veste koliko jih je?

Sedaj je, so rekli, *šest* čert na deski. Koliko jih je taj sedaj čert na deski; kaj pride za pet, kaj za tri, kaj štiri, kaj stoji pred šest, kaj pred dva . . . kaj stoji med tri in pet, kaj med 2 in 4, kaj med 5 in 6? Bom naredil še edno čerto, tudi vi jo naredite . . sedaj je jih *sedem* na deski; so spet tako križema popraševali, spet edno čerto pridjali, sedaj je jih bilo *ósem*, spet edno, jih je bilo *devet*, spet edno, jih je pa bilo *deset*. Vse to smo morali tudi mi na plošice pisati, in za vsako novo čerto so nas tako kakor zgorej popraševali. Tudi smo morali vse čerte na ploščah pobrisati; oni so sedaj vkazali, jih narediti 5, 4, 7, 9, 2, 10; atej! nekteri so velikokrat narobe napisali, so morali spet nanovič narediti, in tako dolgo, da so prav storili. Tudi na levici imamo pet perstov; pomolite vsih pet perstov na desnici, le jih na viš deržite, pomolite sedaj še eden na levici, koliko jih je sedaj? šest. Še eden . . in tako dalej, do smo narprej zaporedoma vsih deset perstov na viš molili, potem 6, 8, 9, 4, 2, in tako križema, včasi so tudi po imenu perste poklicali. Le dobro merkajte! —

Alj še veste, so djali, šolsko orodje imenovati? alj veste, kako se reči pravijo, ki jih v šolskej izbi vidimo? alj veste povedati, kaj na hiši vidite? —

Dones so Verbnikovega Naceja za ponavljavca postavili. —

Kako bi se farna bukvarnica napravila.

Da je farna bukvarnica neizrečeno lepa naprava, mora vsak dober človek spoznati in poterčiti. Iz nje izvira in se širi prid in blagor vsaki fari, vsaki srenji in celi deželi. Sem in tje po Slovenskem, kjer mili domorodci bivajo, se je že marsiktera farna bukvarnica pokazala in vstanovila. Tudi na Gorenskem, kjer sim jaz pred 2 leti učitaril, se je po posebni prizadevi iskrenih duhovnikov farna bukvarnica napravila. Veselje je bilo viditi, kako so hodili željni bravci skupaj, si iz studenca sreče in blagoslova obilno zajemat. Bukve in časopisi so šli od hiše do hiše, od roke roke po celej fari okoli. Znabiti, da bi našim bravcem vstregel, ko bi jim „osnovo in postave“ imenovane bravnice in bukvarnice pokazal. Bile so te le:

1. Farna bukvarnica ima namen svoje farmane dušno in telesno buditi in osrečiti.
2. Bukvarnica se napravlja in pomnožuje z doneski bravnih udov, in ostane vsigdar nepremakljivo farno premoženje.
3. Vsaki farman ima pravico k bravni družbi pristopiti.
4. Vsaki ud plača, kadar pristopi, 30 kr., in potlej vsake kvatre eno petico, dokler se plača ne premeni.
5. Sleherni ud ima pravico si bukve in časopise iz bukvarnice izposodovati in brati.
6. Posojene bukve sme vsaki ud po razmeri obsežka in časa od enega do treh tednov obderžati. Časopisi pa, če jih bukvarnica ima, se pošiljajo po dva in dva dni od uda do uda po tisti versti, po kateri so v družbo pristopili.
7. Prebrane bukve in časopisi se morajo nepoškodovani v bukvarnico zopet nazaj odrajtati.
8. Bukvarniški vodja so gospod fajmošter ali pa kdo drugi, ki je od njih izvoljen in pooblasten.
9. Vodja nove ude zapisuje, denarje prejema, bukve posoduje in shranuje, in nove preskerbuje.
10. Zadnje nedelo vsakega leta vsi udje k svojemu vodju skupaj pridejo. Vodja jim prebere zapisnik udov in novonapravljenih bukev, in jim pove in pokaže denarni račun od preteklega leta. Zraven se pogovori in nasvetuje, ktere nove bukve, časopisi i. t. d. bi se napravili, in če je treba, da se plača za prihodno leto premeni.

A. Praprotnik.

Bitva pri Lipnici.

(16. 17. in 18. oktobra 1813.)

Napoleon je mislil, celi svet pod svojo oblast spraviti, pa ni mu šlo spod rok. Potem ko je bil na Rusovskem premagan, je s svojo armado v Pariz bežal. Med tim pa se Avstrijanci, Rusi in Prusi čez Napoleona vzdignejo. Začele so se pri Lipnici armade sberati, in postal je hud boj 16. oktobra 1813. Napoleon je štel 200.000 mož, na naši strani jih je bilo 300.000. Zjutrajko je osma ura odbila je začelo grometi na obeh straneh več kot 1000 topov.

Zemlja se je tresla in šipe so začele v Lipnici čvenkati. Kakor daleč so oči segle, nisi družega vidil kot vojšake. Bajoneti so se blisketali, konji so hapali, trobente so pele, bobni so bučali. Na obeh straneh so se serčno bili. Kmalo so bile vesi dobljene, kmalo pa spet zgubljene. Na tisti strani, kjer je Napoleon sam zapovedoval, je bilo večidel pridobljeno, in res mu je tako po sreči šlo, da je vkažal ob štirih popoldne v Lipnici zvoniti v znamenje, da je on zmagal. Ko se je to v Lipnici godilo, je pruski maršal Blüher pri Mokru (Mökern) zmagal. Štirkrat se je moral divji sili vganiti, unovič boj začne, in pridobi, kar je bilo zgubljenega.

V nedelo (to je bilo 17.) je bil večidel mir. Raneni so bili z bojišča odpeljani, in drugi so težko čakali, zvediti kdo bo zmagal. Nastopila je mila noč, in uživali so sladkega spanja spehani vojšaki.

Komaj jeme svitati, komaj priplava bleskeče solnce čes hribe in planjavé (to je bilo 18.), je začelo na Lipniškem polju tako miglati, kakor ob lepih večerih na plavem nebu zvezdice miglajo. Vojšaki se spravijo na noge. Turška muzika se razlega, bobnanje se daleč zasliši, in vojšaki se začnejo gibati in verstiti. Naenkrat postane tiho, in sliši se, kako vojskovodje zapovedujejo. Konjiki potegnejo oestro brušene sablje z nožnic, in se v versto ustopijo. — Topovi grome! to je znamenje, da se je bitva začela.

Vzdignejo se zdaj armade na obeh straneh, in si gredo nasproti. Bližej stopivši vzamejo puške z ram, in si začnejo nasproti streljati, da je bilo groza. Padajo na obeh straneh možje, kakor o žetvi snopje na polju. Bombe pridero med nje, in podero cele verste (možev). Dolgo časa se ni vedelo, kateri da so močnejši.

Ko je pa Švedski carevič našim na pomoč prišel, je bil Napoleon kmalo zmagan, in Francozi so se morali podati, in bojišče zapustiti. Nazadnje se je tudi Lipniško mesto vdalo. Čes 100.000 mož je na obeh straneh obležalo. Pobočniki (adjutanti) prinesejo taj veselo novico cesarjem in kraljem, ki so bili na nekem hribčku zbrani. Avstrijski car Franc prvi na kolena pade, in Bogu hvalo da. Za njim so tudi pokleknili ruski car Alexander, pruski kralj Miroslav Vilhelm, in vsi drugi vojskovodje, ki so bili tukaj

zbrani. Armade so Bogu na čast prepevale, in slišale so se z ust vojšakov lepe besede: **Bog je z nami! Bog je z nami!**

Tako se je bitva končala. Napoleon je bil prevzet, in ni pomislil prislovice: človek obrača, **Bog pa oberne.**

Jože Eržen.

Šolarji varite se lenobe!

Šolarji, ako hočete pokojno noč imeti in z spanjem se pokrepčati, poslušajte nauk nekega prijatla ljube mladine, ki vam to le svetuje: Kar vam vaši učitelji za jutrišni dopoldne se naučiti velé, tega ne odlagajte za jutri zjutraj, ampak še današni večer si v glavo vbite, kolikor je moč, in prihodnje jutro le nekoliko ponovite in vaše bo. Če tega ne spolnujete, se vam zna goditi, kakor pisatelju tega pred kakimi 27 leti. Naš učitelj nam je namreč ukazal, se to in to za drugi dopoldne naučiti, ker bi nas scer pisano gledal, ako bi ne znali. Kakor marskterimu zanikernimu dijaku se tudi meni tisti večer ni kaj perleglo, bukve v roke vzeti in se učiti, ampak mislil sim se: Vsaj je jutri še čas, se boš že še navadil. V tih mislih sim se vlegel, bil sim takrat v 4. razredu latinskih šol, torej sim že dolge hlače nosil. Zravno mene, kar je brezpostavno, je ležal fantič perviga razreda normalnih šol, ki je bil kakih 8—9 let star, ki je kratke mazlanaste hlače nosil. Po noči v sanjah mi začne po glavi rojiti, da še naloge ne znam — in kaj bo v šoli. Te skerbi mi niso dale miru po noči, vender sim ležal do solčniga vshoda. Moj posteljni tovarš se poprej iz ležišča izkobaca in začne zdihovati in kričati na ves glas: **O moje hlače, kje so moje hlače, povsod sim jih je iskal na škrinji, pod posteljo — pa jih nikjer ni; ene same sim imel, še te mi je nekdo vkradel — kako bom dans v šolo šel!** Med tem vpitjem se jaz prebudim, se začnem zlecovati, si oči mencati, ter vprašam kričavca: **Miha, ja kaj ti je, kaj tako zgrajaš? O hlače, moje hlače so mi vkradene, kaj bo? Že davnej je bil čas vstati, si mislim, veržem odejo iz sebe — kar zagledam na sebi tiste mazlanaste kratke hlačice, ter z začudenjem zaupijem: Za božjo voljo, kaj je to! Miha, tvoje hlače imam jaz! Zdaj se mi je leta ponočna skrivnost razdanila. V svojim nepokoji namreč po noči vstanem, vzemem, namesto**

mojih dolgih, Mihove kratke hlačice, jih vlečem in vlečem gori, pa le niso hotle čez kolena iti, — zaspanec me je spet premagal, v hlačicah sim se nazaj vlegel in tako sladko spal do belega dne. — Kaki vriš in smeh je po hiši bil, kako mi je čevljar nagajal, ki sim bil per njem v stanovanju — kako so me dražili šolarji, ki so pod tisto streho bivali, me je sram perpovedovati. Samo to naj bo zadosti, da sim moral vedno poslušati: **B** — e po noči hlače krade! Sreča moja, da me tisti dan učitelj (**Bog** mu daj nebesa!) vender poklical in izpraševal ni; scer bi bila žaltova!

Skor bo kmalo dvajset let, kar sim šole izgotovil, in vender mi ravno te še zdaj dostikrat ponočni počitek kratijo. Da boste leto laglej umeli, vam moram razodeti, da v svoji lahkomišljenosti sim dostikrat neperpravljen in torej strahoma v šolo šel; nektero leto nekaj zavolj revšine, nekaj mende zavolj zanikernosti še šolskih bukev nisim imel. Ali glejte, kolikokrat me zdaj neprijetne sanje mučijo, kolikokrat se mi zdi, da v šoli nič ne znam, da trepetaje pred učiteljem stojim in da se opraušujem: Kaj bo za tvoj kruh? Šolarji, varite se lenobe, bojite se zanikernosti, ker toliko nesrečnih nasledkov ima!

Še neko malenkost: Doveršil sim bil 3. razred latinskih šol. Mati od stanovanja plačat z mojim bratom z vozam po me prideta, da bi me na šolske praznike domu vzeli. Nekega mojega tovarša vprašajo: No, kako je pa naš **Bl.** kaj letos opravil? Za drugo je prav dober, samo v „Sitten“ ima le prvi klas, odgovori vprašani. To nadlogo je že doma imel in kolikokrat sim mu že oponesla: **B.** le preveč sitin si! sitin!

Listonoša.

* *iz V. blizo Celja.* V poslednem listu „šols. prij.“ ste vprašali: kako bi se dale narložej farne bukvarnice napraviti? Z lastne skušnje to le vem: Na farah Lavantinske škofije bukvarnice utemeljiti že ni toljko težavna reč. Pri velikonočnem *spraševanji* je narlepši priložnost. Zakonski skupaj, mladenči skupaj in deklina skupaj pridejo k poduku, da dobijo listek (cegelec) za velikonočno spovéd. Po spraševanji je njih seree mehko in za vse dobre vneto. Tedaj sem jaz deklina, koje sem spraševal, še

nagovoril: „Vam ki brati znate, še čem kaj posebnega povedati, ter sem jim povedal, da, kerš. nauka se dobro naučiti, je treba, v cerkvi zvesto poslušati, pa je tudi posebno dobro, še doma kaj keršanskega brati; povedal sem, da ne jaz in tudi drugi duhoven za naprej še pa težej, ne bojo imeli *vsih slovenskih bukvic*, da bi jih jim izposojevali. Ker pa vendar rade berete in bi rade vse čedne bukvice brale, bo nar boljši, da v društvo med sebo stopite.“ Na to se jih je dalo obilno zapisati in tudi pridno berejo. Pervo leto so plačevali društveniki vsaki po 6 grošev sr. in letos pa po 5 gr. sr. Deset kr. sr. bo nar nižji donesek, pri tem bo obstalo. — Utemeljitelj pa ne sme samopašen biti, temuč še le sam kaj priložiti kojo knjigo, ali pa v začetku toljko društvu posoditi, da se hitro nekaj bukvic nakupi.

Društvo sv. Mohora še pa zdaj po mojih mislih materialno farnih knjižnic podpirati ne more, da bi jim namreč cenejši knjige podajalo, ker se še samo ni zadosti utrdilo. Nar boljši podpora bude v slovenskem duhu prestavlene ali spisane knige.

Društvo sv. Mohora terdno utemeljiti, mislim tudi jaz, kakor jo je naš domorodec z Kanalske doline v 1. listu letošnega „šols. prij.“ povedal, da bo nar boljše, naj se jistina določi (50 fl.), kojo vsaki ud v enem ali v petih letih, vsako leto nekaj, pri slavnem odboru položi. Bolj na tanko bo pa že sl. odbor to reč odločil. Jaz sem že pripravljen!

M. Vr.

Drobtinčica.

* Še se jih najde ljudi, ki ne vedó, zakaj so prav za prav šole. Še so taki, ki mislijo, da je slovenskih šol prvi in nar višji namen, otroke *nemško* naučiti alj kakor pravijo: šole in otroke „*bedeutschen*.“ Neumnim ljudem se to ne more in ne sme za zlo vzeti; alj drugače je, ako gg. učitelji, duhovniki, dehanti in šolski ogledniki kaj tacega terdijo. Naj si ti gospodi sledeče besede globoko v glavo in serce vtisnejo, ki so jih presvit. knezoškof, g. A. M. Slomšek v letošnjih *Drobtincah* na str. 113 pregovorili:

„Dobra šola glavo razjasni in serce za dobro ogreje; in to je šole prvi, svet namen. Učiti otroke po keršansko modro živeti, si za časno srečo in za izveličanje večno skerbeti, za to je šola.

Pošteno djanje ima v šoli prvo — posvetno znanje je posledno mesto. Dobro je znati pisati in brati, pa stokrat bolje pošteno ravnati. Brez modre glave in pravičnega serca je tudi nemška beseda prazen mak. Slovenci! ne bodite abotne šalobarde, le na nemščino gnati, pobistrenje glave in požlahnenje serca pa zane-marati. Ovo bi bilo na robe delo. Šole so nam potrebne: to lahko vsak spozna; ali kdor le po nemškej besedi šolo ceni, se močno goljfa. Gorje vam, ako svoje otroke samo zato v šolo pošiljate, naj bi se nemčije učili, za modro glavo in pošteno serce vam pa ni mar! Nezarobljeni, napuhneni otroci vas bodo po nemško kleli, vi stariši bote pa po slovensko solze točili. — Potrebnej se je Boga bati in spoštovati stariše, kakor nemškovati. Dobra je nemška beseda dobra, in kdor se nje lotiti vtegne, naj ne zamudi, pa edina pot k pravi sreči ni, kakor nekteri mislijo. Lepo Bogu služiti, očeta in mater lepo imeti, cesarju in od Boga dani gosposki pokorn biti, svoje delo dobro znati, svoje dolžnosti zvesto dopolniti, križe in težave (Adamov jarm) voljno nositi, veselo živeti in srečno vmreti: ovi zlati nauki so človeku veliko potrebnej ko nemšina; ona bodi pridnim šolarjem naveržek. Tako nas sam Jezus uči rekoč: „*Iščite pred vsim božjega kraljestva in njegove pravice; vse drugo vam bo naverženo.*“ Ta zlata beseda tudi za naše šole velja. — Prosimo, to nekterim gospodom v nemško prestaviti!!

Društvo sv. Mohora.

* Presvit. Kerški knezoškof, g. Dr. Adalb. Lidmanky, so se za poslanske družtvene knjige lepo zahvalili in družtvu 6 gld. sr. izročili. — Prezvišeni gospod Dr. Bach, c. k. minister znotrajnih zadev, in prevzvišeni gospod Baron Josip Jelačić, horvatski ban, sta se te dni tudi za poslanske knjige zahvalila in oba dva očitno na znanje dala, da Njima resno pri sercu leži, da bi naše koristno in hvale vredno društvo srečno napredovalo. —

Dalej so pristopili p. n. gospodi: 721. Majerič Jak., učit. v št. Vidu p. Ptuja; 722. Zupanič Ant., kmetiš. sin v Jareninski fari; 723. Grošel Jož., fajm. v Sesani; 724. Kralič Bartl., fajm. v Bazovici; 725. Prohaska Drag., bogosl. v Gorici; 726. Peterlin Prim., bogosl. v Gorici; 727. Šlibar, benef. v št. Jurji; 728. Skubic Jan., kapl. v št. Jerneji; 729. Frank Rih., kapl. v št. Jerneji; 730. Pečenko Franc, vik. v Štjaku. —